

УДК 378:81'243

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.10>**С. І. Заволока**старший викладач кафедри іноземних мов
Одеського національного економічного університету

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена розкриттю поняття «соціокультурний аспект викладання іноземних мов». Міждисциплінарний характер змісту дисципліни «Іноземна мова» має широкі можливості для створення соціокультурного освітнього простору. Використання соціокультурного підходу в мовній освіті дозволяє по-новому, більш глибоко та змістовно розкрити всі складники поняття рівня функціональної соціокультурної грамотності.

У сучасних концепціях навчання іноземна мова розглядається як відображення культури відповідного народу – як опанування іншомовної культури і як засвоєння духовних цінностей. Таке завдання ставить перед собою лінгвокраїнознавство, що досліджує питання відбору та прийомів подачі студентам відомостей про країну, мова якої вивчається, з метою забезпечення їх практичного володіння даною мовою. Лінгвокраїнознавство – це аспект методики викладання іноземних мов, який відбиває національно-культурний компонент мовного матеріалу.

Практично лінгвокраїнознавство спрямоване на реалізацію кінцевих цілей навчання іноземній мові, а саме на навчання спілкування. Адже без прищеплювання студентам норм адекватної мовної поведінки у відриві від знань неможливо підготувати їх до іншомовного спілкування та сформувати комунікативну здатність. Це визначає, що розроблення лінгвокраїнознавчого аспекту в навчанні іноземної мови надзвичайно актуальне та важливе.

Кожна національна культура складається з національних і інтернаціональних елементів і не може цілком збігатися з іншою культурою. Тому у процесі викладання іноземної мови ми вимушені витратити час на формування у студентів поняття про нові предмети і явища. Отже, йдеться про включення елементів країнознавства у викладання мови, але це включення якісно іншого роду порівняно із загальним країнознавством. Оскільки ми говоримо про з'єднання в навчальному процесі мови і відомостей зі сфери національної культури, такий вид викладацької роботи називається лінгвокраїнознавчим викладанням.

Ключові слова: соціокультурна сфера, країнознавство, лінгвокраїнознавство, мовна компетенція, ментальність, аспект, культура, іноземна мова, самостійна робота.

Постановка проблеми. Уже давно в центрі уваги тих, хто викладає іноземні мови, перебувають питання, пов'язані з культурою країни, мова якої вивчається. Саме ці питання і пов'язані з таким поняттям, як «країнознавство», або, якщо вживати більш сучасний термін, із соціокультурною сферою. Але зазначимо, що пізнання культури країни досліджуваної мови є не самоціллю, а лише засобом для більш глибокого розуміння й осмислення рідної культури. Головне у процесі пізнання – не тільки накопичення відомостей про країну, а й пізнання людей, їхнього способу мислення, поведінки, ставлення до загальнолюдських цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У методичній літературі фундаментальний внесок у розроблення теоретичних основ лінгвокраїнознавства зробили Є. Верещагін та В. Костомаров, які присвятили свої праці національно-культурному компоненту мовного матеріалу, що відображає культуру країни, мова якої вивчається. Вони звернули особливу увагу на роль і місце лінгвокраїнознавства серед інших дисциплін,

що допомагають в опануванні іноземних мов; розглянули найбільш ефективні форми, методи і прийоми навчання [1, с. 3]. У науковій роботі Л.Н. Жирнкової лінгвокраїнознавчий аспект розглядається на основі вивчення інших іноземних мов [2, с. 165]. Питання стосовно впровадження країнознавчого аспекту в навчання іноземних теоретично висвітлено у працях багатьох науковців (Н. Аріяна, І. Вороб'йова, Н. Гез, Н. Євтух, І. Зимня, Н. Ішханян, О. Леонт'єв, Ю. Пасов, В. Редько, Л. Смелякова, Г. Томахін, В. Топалова, Р. Adler, D. Brown, M. Byram, E. Hall, R. Lado та інші) [3, с. 6].

Мета статті полягає в розкритті лінгвокраїнознавчого аспекту у вивченні іноземних мов серед студентів закладів вищої освіти (далі – ЗВО).

Виклад основного матеріалу. Специфіка дисципліни «Іноземна мова» полягає в тому, що компонентами змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а способи їх діяльності: навчання різних видів мовної діяльності, як-от: читання, письмо, аудіювання, говоріння. Протягом усього періоду навчання іноземної мови формується комунікативна компетенція, складовими части-

нами якої є: лінгвістична, соціолінгвістична, дискусивна, соціальна.

Здатність застосовувати знання про національно-культурні особливості країн досліджуваної мови складається з: лінгвокраїнознавчих знань (фонові знаки, реалії країни досліджуваної мови, безеквівалентна лексика); країнознавчих знань (природно-кліматичні умови, суспільно-політичні, економічні та соціальні особливості, основні етапи історичного та культурного розвитку країни мови, що вивчається); знань про культуру країни мови, що вивчається (традиції і звичаї, побут, особливості національного характеру і психології країни мови, що вивчається).

Що являє собою країнознавство, із яких частин воно складається, яке його відношення до інших наук, чи є воно взагалі самостійною дисципліною – на всі ці питання є найрізноманітніші та суперечливі відповіді.

Таке визначене становище країнознавства пояснюється частково процесом вивчення іноземних мов.

Як наукова дисципліна країнознавство втілює в собі саме аспект культурного середовища. У процесі комунікативного спрямованого вивчення іноземних мов воно не може бути якимось побічним або додатковим елементом, а є повноцінною, невід'ємною частиною цього процесу. Мова без країнознавства не є живим організмом і перетворюється на мертве тіло. Об'єкт дослідження країнознавства – це людина, її культура.

Усе більше розширення та встановлення нових міжнародних контактів і зв'язків в економіці, культурі й інших сферах зумовлює послідовну спрямованість сучасної методики навчання іноземних мов на реальні умови комунікації.

Помітне розходження в запасі відомостей носіїв різних мов в основному визначається різними матеріальними і духовними умовами існування відповідних народів і країн, особливо їхньої історії, культури, соціально-політичного ладу. Отже, постає необхідність глибокого знання специфіки країни (країн) мови, що вивчається, і застосування країнознавчого підходу як одного з головних принципів навчання іноземних мов [5].

Лінгвокраїнознавчий матеріал є істотним важелем для створення і підтримки інтересу до вивчення іноземних мов. Звідси випливає, що мотивація збільшиться і стане міцнішою, якщо ми будемо все ширше використовувати елементи лінгвокраїнознавчого характеру [5].

Без знання соціокультурної сфери мов неможливе досягнення ефективної мовленнєвої взаємодії між представниками різних культур. У широкому розумінні культура містить такі головні компоненти: традиції, звичаї, побут народу, його спосіб мислення, систему цінностей та орієнтирів. Компонентом культури є також історія цивілізації,

яка традиційно представлена в курсі іноземної мови відомостями з географії, історії, соціальних наук, досягнень в області науки та мистецтва. Цей компонент являє собою культурну спадщину народу, яку необхідно розуміти тим, хто вивчає іноземні мови, для повноцінного сприйняття культури країни, мова якої вивчається.

На всіх стадіях вивчення іноземної мови елементи країнознавства повинні бути інтегровані разом із суто мовними елементами. Така інтеграція плідна у двох напрямках. Вона дозволяє студенту від початку сприйняти іноземну мову не як відокремлення поняття, а як реалізацію конкретної культури. Водночас уведення країнознавчих елементів полегшує засвоєння мовних елементів та збагачує їх.

Текстам країнознавчого характеру нині відводиться все більше місця у процесі навчання іноземних мов. Завдяки таким текстам студенти знайомляться з реаліями країни мови, що вивчається, одержують додаткові знання в галузі географії, освіти культури тощо. Зміст країнознавчих текстів має бути значущим для студентів, мати визначену новизну, включати відомості про державний устрій, географічне середовище, характерні предмети матеріальної культури, елементи фольклору або про особливості мовленнєвого походження й етикету. Лекції із країнознавства викликають у студентів потребу надалі самостійно ознайомлюватися із країнознавчим матеріалом. І саме лінгвокраїнознавство повинно служити опорою для підтримки мотивації, тому що поєднує в собі два аспекти: сприяє вивченню мови; надає відомості про країну, мова якої вивчається [5].

Отже, чого ми навчаємо, коли викладаємо іноземну мову? За визначенням І. Лернера, «навчання» – це передача молодому поколінню культури в повному обсязі. Сутність цього полягає в залученні студентів до духовних і матеріальних цінностей, що становить зміст природи мови. Іноземна культура – це те, що може принести студентам процес опанування іноземної мови в навчальному, пізнавальному, розвивальному і виховному аспектах.

Проте включення окремих елементів країнознавства у практику вивчення мови недостатньо. На певному рівні навчання постає необхідність узагальнення, тобто виділення країнознавства як спеціального аспекту викладання. У процесі навчання розглядається який-небудь аспект країнознавства, студенти за прикладом цього аспекту вчать самостійно працювати, підбирати необхідний навчальний матеріал, замислюватись над вибраною темою. Такий спосіб, без сумніву, має певну методичну цінність.

Також важливою проблемою викладання країнознавства є підбір матеріалу. Завдання в тому,

щоб знайти мінімум, який може бути засвоєний в обмежений період навчання і який дозволяє водночас виконувати функцію комунікації. Точне визначення цього мінімуму, напевно, неможливе. Його обсяг залежить від цілей, тривалості, етапу навчання й інших чинників.

Перед тим, як запропонувати до розгляду ті чи інші чинники іншомовної культури, викладач повинен мати чітку думку з даного питання, який конкретно пласт культури він має намір вивчати зі студентами.

Питання культури та пов'язані з ними навчальні завдання можна умовно поділити на чотири основні категорії:

- 1) розширення знань про культуру країни, мова якої вивчається;
- 2) опанування студентами формули мовного етикету мови, що вивчається;
- 3) розуміння різниці між двома культурами;
- 4) розуміння й усвідомлення цінностей країни, мова якої вивчається [1; 5].

Іноземна культура як ціль навчання має соціальний, лінгвокраїнознавчий, педагогічний і психологічний зміст, що співвідноситься зі всіма аспектами навчання і впливає зі змісту дисципліни «Іноземна мова». Як і будь-яка інша, іншомовна культура складається із чотирьох елементів змісту:

- 1) знання про функції, культуру, способи опанування мови як засобу спілкування;
- 2) навчальні і мовленнєві навички – досвід використання знань;
- 3) уміння виконати всі мовні функції;
- 4) мотивація – досвід, спрямований на систему цінностей, особливості [4; 5].

За допомогою співвідношення елементів змісту іноземної культури з аспектами навчання можна визначити компоненти іншомовної культури як мети навчання:

1) навчальний аспект – соціальний зміст мети. Даний аспект включає опанування іноземної мови як засобу міжособистісного спілкування, а також освоєння навичок самостійної роботи як процесу вдосконалення рівня іншомовної культури;

2) пізнавальний аспект – лінгвокраїнознавчий зміст мети. Використовується як засіб збагачення духовного світу особистості і реалізується переважно на основі рецептивних видів діяльності: читання й аудіювання;

3) розвивальний аспект – психологічний зміст мети. У даний аспект входить головна мета – розвиток мовленнєвих здібностей, психологічних функцій, умінь спілкуватися, визначеного рівня мотивації, яку потрібно наполегливо і система-

тично розвивати спеціальними засобами, включеними в систему навчання;

4) виховний аспект – педагогічний зміст мети. Навчання іншомовної культури є засобом усебічного виховання [4; 5].

Які ж якості особистості майбутнього фахівця необхідно формувати, щоби він був здатний брати участь у міжкультурному спілкуванні іноземною мовою? На підставі викладеного треба наголосити, що важливим завданням навчання іноземної мови є розвиток таких особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення спілкування в інтеркультурних комунікативних ситуаціях, як:

- відкритість (свобода від упереджень щодо людей – представників іншої культури);
- толерантність;
- здатність чути і слухати співрозмовника;
- здатність бачити спільність і особливості, зумовлені національними чинниками;
- здатність розуміти і приймати відмінності культур поведінки рідної мови і мови країни, що вивчається;
- готовність до практичного використання іноземної мови як засобу спілкування з носіями мови.

Висновки. Треба зазначити, що людина стає особистістю у процесі виховання й навчання. Виховання людини відбувається через дію національної культури, носіями якої є люди, що її оточують. Формування повинно тісно переплітатися із засвоєнням національної культури й опануванням іноземної культури. Розуміння іншої культури є важливим, оскільки дає можливість зрозуміти відмінності між культурами та більш глибоко відчувати власну культуру. Усе це має велике значення у процесі вивчення іноземної мови.

Список використаної літератури:

1. Верещагин Е., Костомаров В. Язык и культура. *Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного*. Москва : Русский язык, 1976. С. 3.
2. Антонова Л. Лінгвокраєзнавчий аспект вивчення іноземних мов у старших класах. *Скарбниця методичних ідей. Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С. 164–169.
3. Бирюкова М. Страноведческий аспект в обучении английскому языку.
4. Марченко Н. Користь від вивчення іншомовної культури для оволодіння мовою. *Филологические науки. Серия «Этно-, социо- и психолингвистика»*. Т. 9.
5. Рожков Ю. Вивчення іншомовної культури як необхідної складової оволодіння мовою. URL: http://www.rusnauka.com/32_PRNT_2013/Philologia/7_148817.doc.htm.

Zavoloka S. Linguographical aspect of foreign language teaching

This article deals with disclosing the conception of socio-cultural aspect of teaching foreign languages. Interdisciplinary nature of the subject foreign language has a favorable opportunity to create sufficiently broad socio-cultural educational space. The usage of the socio-cultural approach in language formation allows revealing all making conception in a new deeper and more capacious way.

In modern concepts of learning, foreign language is seen as a reflection of the culture of the people concerned – as a mastery of a foreign language culture and as a learning of spiritual values. Such a task is set by linguistic studies exploring the question of selection and methods of providing students with information about the language being taught in order to ensure their practical knowledge of the language. Linguistics is an aspect of foreign language teaching that reflects the national and cultural component of linguistic material.

Practically linguistic studies are aimed at the realization of the ultimate goals of learning a foreign language, namely, teaching communication. After all, without instilling in students the norms of adequate language behavior in isolation from knowledge, it is impossible to prepare them for foreign language communication and to form a communicative ability. This determines that the development of a linguistic-regional aspect in teaching a foreign language is extremely relevant and important.

Every national culture is made up of national and international elements and cannot be completely different from another culture. Therefore, in the process of teaching a foreign language, we are forced to spend time on the formation of students' concepts of new subjects and phenomena. Thus, it is a matter of incorporating elements of country studies into language teaching, but it is a qualitatively different kind of inclusion than general country studies. Since we are talking about the connection in the educational process of language and information from the sphere of national culture, this kind of teaching is called linguistic studies.

Key words: *socio-cultural sphere, country studies, linguistic studies, language competence, mentality, aspect, culture, foreign language, independent work.*